

Resebrev Nr 122

23 december 1997 – 28 januari 1998

CALCUTTA–BOMBAY–GOA

Månadslångt Indienbesök med inledande jätteproblem då en nonchalant resebyrå misslyckades fixa flygbiljetter till vår planerade avresa den 17 december. En vecka senare, den 23 december avled Bubus mamma i Calcutta. Bubu lyckades få plats på ett SAS-plan till Indien samma kväll, medan Lars och barnen fick vänta en vecka för att komma i väg. Var dock med om de avslutande dagarna av sorgeperioden fram till Sradh-högtiden den 3 januari. Sedan for vi till Bombay och vidare till Goa dit vi var inbjudna av vännerna Torbjörn och Escolastica.

For åter till Calcutta med flyg och hade sedan två veckors späckat program med besök till vänner och släktingar, inklusive tre härliga dagar i Shantiniketan. Samlade dessutom material till artiklar om Calcuttas kulturliv som jag publicerade i tidskriften Sydasien och tidningen Arbetet där jag arbetade sedan 1984.

En månad fylld av sorg och glädje

Den 23 december 1997 drabbades Bubus mamma av en hjärnblödning och hon avled nästa dag tidigt på morgonen.

Då skulle egentligen jag och Bubu samt våra barn **Mattias** 14 år, **Marie** 13 år och **Daniel** 11 år redan ha varit på plats i Calcutta. Vi hade nämligen flera månader tidigare bokat flygbiljetter med Royal Jordanian Airlines den 17 december via en resebyrå i Stockholm. Men när avfärdsdagen närmade sig visade det sig att vi stod på väntlista för biljetter och planat var helt fullbokat. Det borde resebyrån ha uppmärksammat oss på i god tid och sett till att vi fått boka något alternativt flyg, men det struntade man blankt i.

När så budskapet om mormor **Jayatis** hjärnblödning nådde oss den 23 december fick vi snabbt improvisera så att åtminstone Bubu kunde ta sig omgående till Calcutta för att hinna närvara vid mammas kremering. Kontaktade pålitliga Simmy Travels i Malmö och de lyckades skaffa fram en biljett till Bubu att flyga med SAS till Delhi samma kväll – en enda plats fanns kvar till det planet, och från Delhi vidare med inrikesflyg till Calcutta.

Snabbt hem och packade och så iväg med svävarer från Malmö till Kastrup – det här var två år innan Öreundsbron stod klar – och så iväg med kvällsflyget till Delhi.

Hon kom fram till Calcutta nästa dag, julafton, på kvällen.

Jag och barnen lyckades sedan få biljetter till nästa veckas flight, den 30 december. Med ankomst till Calcutta på nyårsafton 31 december på kvällen klockan 20.40. Vi fick fira jul utan Bubu, som vanligt med julaftonsfirande med föräldrarna **Arne** och **Gerd** samt broder **Charlie** med familj på Neptunusgatan, och sedvanligt besök till bästa vännerna **Håkan** och **Bitte** på Kärleken i Halmstad.

Väl framme i Calcutta hann vi som hastigast träffa vår goda vän **Danel Carlsson** som rest till Indien för att bevista bröllop i Shillong mellan hans kusin **Hans** och **Rita** från Mizoram.

Vi fick i alla fall vara med om de avslutande dagarna av den för hinduer 13 dagar långa sorgperioden som avslutas med en Sradh-högtid.

Utflykt till Bombay och Goa

Trots att vi bara skulle stanna i Indien till den 28 januari hann vi också åka till Bombay och Goa på västkusten. Flög till Bombay den 7 januari och bodde hos **Kapil** och **Pravin**, bröder till vår indiska väninna **Cida**, och därefter for vi med katamaran till Goa för några dagars skön badsemester. Vi var inbjudna att besöka våra Oskarshamns-vänner **Torbjörn** och **Escolastica** som hyrt ett hus i Vagator Beach.

For åter till Calcutta med flyg och hade sedan två veckors späckat program med besök till vänner och släktingar, inklusive tre härliga dagar i Shantiniketan. Samlade dessutom material till artiklar om Calcuttas kulturliv som jag publicerade i tidskriften Sydasien och tidningen Arbetet där jag arbetade sedan 1984.

Åter till Sverige med flyg via Delhi den 28 januari.

Tidningstexterna, som utgjorde min kärleksförklaring till Indiens kulturella huvudstad Kolkata, i form av artiklar om musik, konst, teater, litteratur, film och dans i slutet.

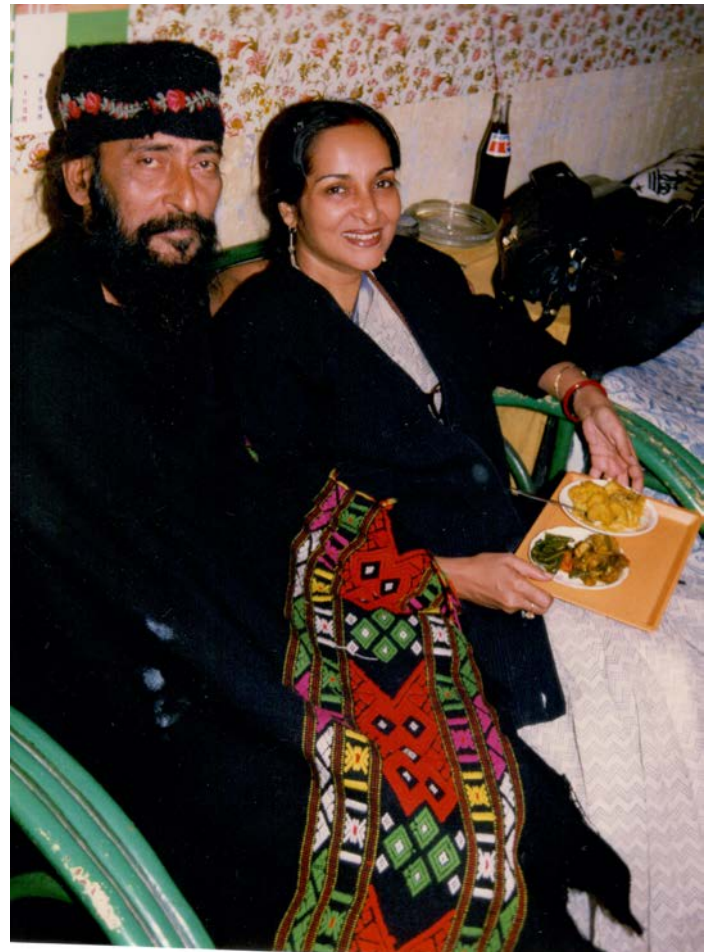
Dagboksanteckningar – inte helt lättlästa – se pdf-fil

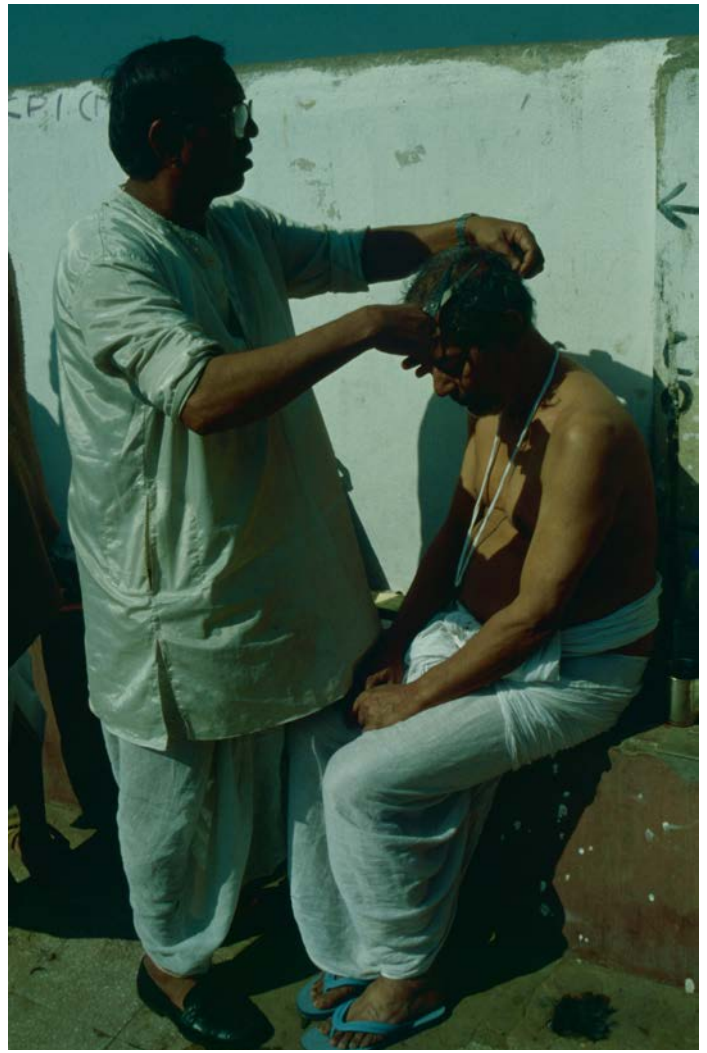

Sorgeperiod efter mammas död

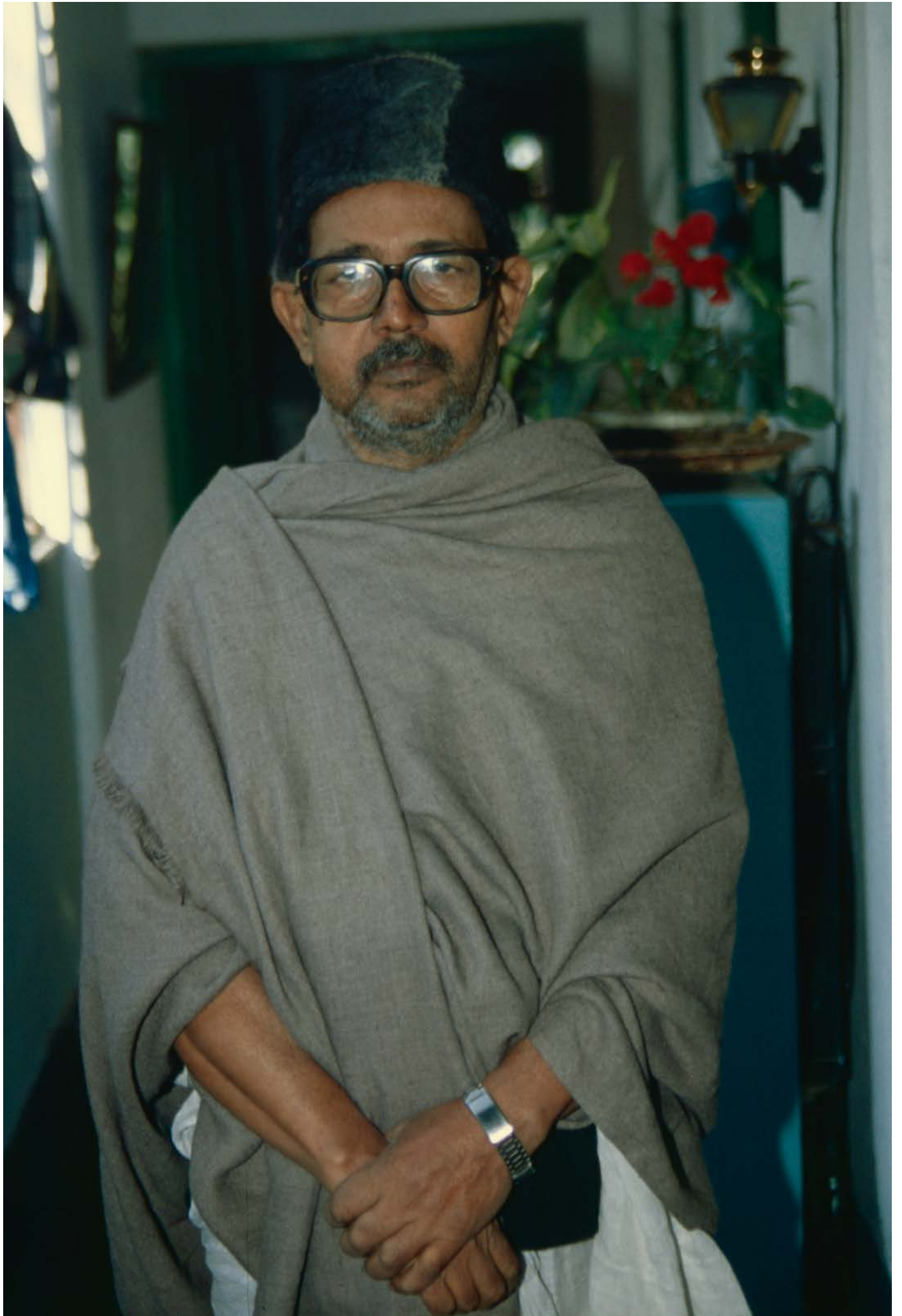
Barnen utför ceremonier vid Ganges

SRADH

Tåg Calcutta-Shantiniketan

SHANTINIKETAN

Mamata Shankar Ballett Troupe

AJIT ROY

I kulturstaden Calcutta igen

– en intensiv kärleksförklaring från Lars Eklund

Tillbaka i Calcutta. Det är tre år sedan jag var här sist och staden har i mycket förändrats, tunnelbanan har revolutionerat kommunikationerna i staden och den liberaliserade ekonomin har inneburit att utländska bolag, med Coca Cola i spetsen, åter etablerat sig, och att det ute i bostadsområdena överallt upprättats hygieniska franchisingbutiker som säljer Arambaghs färdigrillade kycklingar och Monginis kakor och tårter.

Allt fler kör egen motorcykel eller bil – indisk tillverkade Maruti, Tata Sumo och Ambassador eller utländska märken som Ford och Mercedes, vilka numera kan köpas till överkomligt pris sedan skyddstullarna på uppemot 100 procent kraftigt sänkts. Den våldsamt ökande trafiken bidrar därmed till att ytterligare förvärra de redan tidigare gigantiska problemen med luftföroreningar.

TV som tills för inte så många år sedan var ett nöje förbehållet de rika finns nu i så gott som alla hem, och utbudet består inte längre bara av de dödligt tråkiga sändningarna från det statskontrollerade TV-bolaget Doordarshan. Utvecklingen går explosionsartat, och nu är det kabel eller parabolantenn som gäller, 30-40 kanaler, och all social aktivitet i hemmen kretsar kring TV:n. Så fort man som gäst besöker någons hus sätts TV:n på.

Hemma är det dagarna i ända ett evigt zappande mellan hindifilmer på ett otal indiska reklamkanaler, kricket mellan Australien och Sydafrika på sportkanalen, Pop-Eye (Karl-Alfred) på Cartoons Network, nyheter från BBC och CNN eller för den nyfikne till och med möjlighet att spana in TV från Pakistan, Kina och Indonesien! Indiska staten har helt förlorat möjligheten att styra folks titande, och även Doordarshan har i dagarna tillerkänts autonomi som innebär en självständigare nyhetsbevakning och mindre av devota hyllningar till

de politiker och de partier som för dagen styr landet.

Men förändringarna till trots består Calcuttas charmfulla utstrålning. Vardagslivet i de myllrande basareerna och de stilla gränderna i bostadsområdena bortom de avgasmättade genomfartsgatorna, den absoluta friden som kan upplevas bland pilgrimer och vanliga flannörer på strandpromenaden längs Ganges, och den för Calcutta så karakteristiska blandningen av gammalt och nytt, fult och vackert, fattigt och rikt, heligt och profant gör att staden fortfarande känns mera mänsklig att leva i än de

Förändringarna till trots består Calcuttas charmfulla utstrålning

andra större städerna i Indien.

För bengalerna är dessutom addan ett sympatiskt begrepp som man inte kan leva utan. Det är en anspråkslös social samvaro på café efter jobbet eller hemmavid i skymningstid, då man i kretsen av vänner eller familjen diskuterar politik, film

och litteratur, skrattar och skojar eller rätt och slätt skvallrar om folk, över många koppar te eller kaffe och därtill indiska piroger, singaras. Dagen är inte komplett om man inte får sin adda, och det är också det jag saknar mest av allt när jag återvänder till Sverige.

Vintern har i år varit osedvanligt kall och regnig i Calcutta. Normalt brukar januari månad vara som en behaglig svensk sommar, soligt och cirka 25 grader på dagen. Men i år har vädret inte varit sig likt. Regnet har fallit dagar i sträck, nästan som under sommarens

monsunperiod, och en dag steg inte temperaturen till mer än 15 grader, kallt med tanke på att det inte finns värme i husen.

Men kulturlivet har inte påverkats av vädret. Vintersången är traditionellt den tid på året då de kulturella aktiviteterna flödar. **Ravi**

Shankar, Ali Akbar Khan och andra ryktbara artister har regelmässigt brukat komma till Calcutta och ge konserter inför fullsatta hus i Calcutta om vintrarna. I år hölls för 45:e året i rad i slutet av januari Dover Lane Music Conference, uppkallad efter den gata i södra Calcutta där man under nästan en vecka genomför konserter som varar hela nätterna igenom, med en lång rad av den indiska klassiska musikens yppersta företrädare, vokalt såväl som framförd på sitar, sarangi, sarod och tabla. Årets mest kända namn var shehnai-mästaren Ustad Bismillah Khan.

Och den 28 januari drog årets upplaga av den stora bokmässan, Calcutta Book Fair, i gång på Maidan, det jättelika grönområdet mitt inne i Calcuttas centrum. Världens publikmässigt största bokmessa som, till skillnad mot motsvarande europeiska bokmässor, i första hand vänder sig till den litteraturläskande allmänheten, som här ges möjlighet att köpa böcker till förmånligt mässpris. Alla indiska förlag och en lång rad utländska, i synnerhet från England och

FOTO: LARS EKLUND
Stilla flyter Hooghly under Calcuttas nya profil, bron Vidyasagar Setu.

Frankrike, finns här företrädda och under 11 dagar besöktes årets mässa, den 23:e i ordningen, av drygt två och en halv miljoner människor.

Besöksrekordet för en enskild dag slogs den 1 februari. Det råkade vara allmän helgdag, firandet av den i Calcutta synnerligen populära gudinnan Saraswati, konstens, undervisningens och litteraturens speciella skyddsgudinna. Samma dag hölls liksom tidigare år en litterär manifestation i form av demonstrationståg från skilda platser i staden, som strålade samman framför bokmässan.

En kväll besökte jag konserthuset Kala Mandir på Shakespeare Sarani (Shakespeare-gatan), där den åldrande **Amala Shankar** gav en av sina numera sällsynta dansföreställningar, med anledning av 25-årsjubileet som manipuridansmästaren **Bipin Singhs** dansinstitut Manipuri Nartanalaya firar i år. Amala Shankar är änka efter **Uday Shankar**, den store förnyaren av indisk dans som på 1930-, 40- och 50-talen turnerade jorden runt, också till Sverige. Amala har en dans-

trupp som för arvet efter Uday Shankar vidare.

En annan kväll tog jag som vanligt tunnelbanan hemifrån Belgachia ner till stan, och steg av på stationen Rabindra Sadan, vars väggar är prydda med målningar och dikter av stadens store son, författaren och allkonstnären Rabindranath Tagore, belönad med Nobelpriset i litteratur 1913. En kort promenad och så kommer man till konserthuset med samma namn som t-banestationen.

Därinne gavs en dubbelkoncert. Först spelade den bengaliske trubaduren **Suman Chattopa-dhyay**, som i sina visor till gitarr och synt gisslar dagens missförhållanden, och som är omåttligt populär i dagens Calcutta. Därefter framförde Mamata Shankar Ballett Troupe sitt senaste dansdrama "Agni". Den professionella dansgruppen som en stor del av året turnerar runt om i världen och som två gånger varit i Sverige, 1987 och 1990, leds av **Chandroday Ghosh** och **Mamata Shankar**, den sistnämnda dotter till Uday och Amala Shankar och förutom som danserska känd i Indien

också som filmstjärna, bl a i flera av **Satyajit Rays** filmer.

Alldeles intill Calcuttas stora konserthus Rabindra Sadan ligger konstakademien, Academy of Fine Arts, och i dess hörsal var jag en lördagseftermiddag inbjuden att se på bengalisk teater. Inte jatra, traditionell folkteater som brukar framföras nätterna igenom under de stora hinduiska festivalerna, men väl den europeiska form av teater som sedan 1800-talet är väletablerad i Calcutta.

Regissören **Aloke Deb** hade tagit sig an **Manoj Mitras** pjäs "Darpaner Saratshash", ett känsloladdat historiskt drama som handlar om hur den första kvinnliga teateraktrisen i Indien, en före detta prostituerad, år 1872 engagerades för att spela huvudrollen i vad som kom att bli en av de mest berömda bengaliska teaterföreställningarna någonsin, Neel Darpan (om det folkliga upproret mot de brittiska indigoplantageägarna), och det våldsamma motståndet från dåtidens inflytelserika kretsar mot detta oerhörda etikettsbrott att anlita en kvinna för skådespel. Det hela slutade i tragedi, men badade likväl vägen för att teatern öppnades för fler kvinnliga skådespelare.

Konstakademien ligger omgärdad av andra paradbyggnader. Till höger ligger S:t Paulskatedralen, och tvärs över gatan ligger Victoria Memorial, det väldiga marmorpalats som britterna lät anlägga i början av 1900-talet för att försöka överglänsa mogulkejsarnas mästerverk, gravmonumentet Taj Mahal i Agra. Länge sågs

Victoria Memorial som en gökunge i Calcutta, en hyllning till den kolonialregim ur vars grepp Indien slapp 1947. Men numera ses palatset som en integrerad del av kulturarvet och sedan 1990, då Calcutta firade sitt 300-årsjubileum, inryms i Victoria Memorial inte bara samlingar av målningar och skulpturer från kolonialtiden utan också i en ny avdelning en oerhört ambitiöst och väl genomförd stadshistorisk samling som dokumenterar stadens historia fram tills våra dagar.

Sedan man genat genom det lummiga kvarteret bakom konstakademien ackompanjerad av en skrånande kaka-foni av kråksång från träden kommer man till en betydligt modernare kulturinstitution, nämligen det förnämliga filmpalatset Nan-dan som drivs av delstatsregeringen. Med sina tre salonger är det den enda biografen för seriös film i Calcutta. Under januari månad har man haft en välbesökt festival med nya brittiska filmer, samtidigt som Sandip Rays filmatisering av fadern Satyajit Rays populära detektivhistorier om hjälten Feluda gått för fulla hus. Sandip Ray spelade först in Feludahistorierna för TV som en serie i flera avsnitt, men han har nu klippt ihop dem till en långfilm.

Satyajit Ray, Indiens internationellt mest ryktbara filmregissör, avled 1992 men hans arv förvaltas varmt. På tredje våningen i Nandan är Satyajit Ray-arkivet inrymt och arkivarien **Lakshman Ghose** berättar

VÄND!

FOTO: LARS EKLUND

I logen efter en lyckad föreställning. Mamata Shankar Ballett Troupe förvaltar arvet efter Uday Shankar, den indiska dansens förnyare.

Tagore på nytt sätt

Ingen besökare till Bengalen, om det så är till Calcutta och Västbengalen eller till Bangladesh, undgår att märka hur betydelsefull författaren **Rabindranath Tagore** är ännu i denna dag, fast det är 57 år sedan han avled i sitt paradisiska friluftsuniversitet Shantiniketan, norr om Calcutta. Hans musik framförs dagligen i radio, TV, på musikskolor, i konsertlokaler och i hemmen.

Men precis som är fallet på andra håll i världen med stora konstnärer som hyllas efter sin död har det uppstått en ortodoxi kring Tagores verk, som känns fel när det handlar om en man som under sin livstid var en fritänkare av stora mått och som experimenterade med konstarter av skilda slag och som i sin musik vävde samman stildrag från olika håll.

Många har dock känt sig kallade att förvalta Tagores arv precis som han lämnade det. Vilket i och för sig är en aktningvärd insats. Rättigheterna till hans litterära verk administreras av Rabindra Bharati-universitetet, som ser till att Tagores böcker alltid finns i nyutgåvor, och ett flertal musikinstitut, främst i Calcutta, lär ut hans musik och sånger till ständigt nya generationer av bengaliska ungdomar. I skivaffärerna finns en uppsjö av inspelningar med rabindrasangheet, Tagores sånger, framför allt med de tre legendariska rabindrasangheet-artisterna, numera avlidne **Hemanta Biswas** och så de två kvinnliga kulturpersonligheterna **Suchitra Mitra** och **Kanika Bandopadhyay**.

Deras tolkningar av Tagore har legat till grund för nästan alla andra inom branschen, och genom de institut där de undervisat har det mer eller mindre spikats hur musiken ska låta. Tusentals studenter har genom åren lärt sig att låta som kopior av mästarna och det viktiga har blivit formen. Oändliga diskussioner har förts kring frågan vilka instrument som ska vara tillåtna att ackompanjera Tagore-sången till, och om det i dag så populära harmoniet, hand-

orgeln, hör dit eller om man ska hålla sig till stränginstrumentet veena som på Tagores tid.

Men nu händer det plötsligt spännande saker. I Calcutta träffade jag nyligen ett nytt stjärnskott inom rabindrasangheet, **Pijush Kanti Sarkar**, som väckt stor uppmärksamhet de senaste åren. Han är självlärd, oberoende av de etablerade institutionerna - och därför illa sedd av dem.

Sarkar, som bor med sin familj i en enkel lägenhet i stadsdelen Belgachia i norra Calcutta har inte mycket till övers för de "godkända" artisterna, de som till varje pris försöker låta så som man tror att Tagore själv skulle vilja ha sjungit sångerna. I stället för renlärlighet satsar han på känsla och inlevelse, och utifrån sin förståelse av det poetiska innehållet i sångerna gör han sin egen mycket varma och personliga tolkning.

Ingen mekanisk sång

När han sittande på sin säng härmar en av de etablerade Tagore-sångarnas, **Shantidev Ghosh**, sätt att sjunga och sedan direkt efteråt ger sin egen tolkning av den underbart vackra Tagore-dikten "Kalo Mey" (Svarta flicka), hör man den oerhörda skillnaden mellan Ghoshs mekaniska sätt att framföra sången på och Sarkars fullständiga assimilering av form med innehåll.

I en annan Tagore-dikt, "Bishu Bina Robi", visar Sarkar på sin enastående talang. Musiken till sången har Tagore komponerat med två inspirationskällor, i en sydindisk raga har han vävt in inslag av **Beethoven**, och det anses allmänt vara en av Tagores vackraste men mest svårsjungna sånger. Andra artister brukar fuska med ragaavsnitten och hålla sig till fasta toner,

FOTO: LARS EKLUND

Pijush Kanti Sarkar gör oortodoxa och känsloladdade tolkningar av Tagores sånger. Inte helt okontroversiellt.

men Sarkar följer kompositionen och sjunger varenda kvartston i de snabba upp- och nedgångarna klockrent.

Genom sitt annorlunda och mera känsloladdade sätt att sjunga Tagore på har han populariserat rabindrasangheet och fört musiken ut ur medelklassens salonger och konserthus. Häromåret sjöng han inför en jublande publik på 10 000 personer på Jadavpurs stadium i Calcutta, och under turnéer i USA och England har han väckt enorm respons bland andra generationens bengaliska emigranter, som nära nog glömt bort föräldragenerationens portalfigur Rabindranath Tagore.

Det är bara att hoppas att Pijush Kanti Sarkar också kommer till Sverige. Med eller utan sonen **Pushpal**, som brukar ackompanjera faderns sång på det i sammanhanget udda instrumentet gitarr.

Lars Eklund

FOTO: LARS EKLUND

Filmregissören Sandip Ray i sitt kombinerade arbets- och sällskapsrum på Bishop Lefroy Road.

FORTS.

att han har fullt upp med att bistå intresserade cineaster på besök, däribland en hel del svenskar. I montrar kan originalmanus och andra attiraljer från filmproduktionerna studeras, och det ges möjlighet att på video se alla Rays filmer, alltifrån genombrottet med *Pather Panchali* 1955.

En utomordentlig service, som jag gärna utnyttjar innan jag framåt kvällskvisten tar mig från Nandan de få kvarteren bort till Bishop Lefroy Road

och knackar på hemma hos Sandip Ray. Han bor kvar i samma lägenhet som hans pappa flyttade in i på 40-talet innan han började göra film - och han fortfarande arbetade som reklamtecknare på dåtidens främsta annonsbyrå i Indien, D J Keymers. Där han lärdes han upp i yrket av min egen svärfar **Annada Munshi**, som vid den tiden var Indiens ledande commercial artist.

Tillsammans med andra besökare som också kommit

hem till Sandip Ray denna kväll sitter vi i hans kombinerade arbets- och sällskapsrum och dricker te, pratar om årets bokmessa, om kommande filmprojekt, om gemensamma bekanta.

Efter några timmar återvänder jag hem till Tala Park i norra Calcutta, med den smidiga tunnelbanan genom denna fantastiska kulturstad, som jag älskar intensivt.

Lars Eklund

Förändringarnas vindar

Men ännu består Calcuttas hela charm

Mitt i all förändring finns också det gamla kvar i Calcutta. De handdragna rikshorna sjunger på sista versen men används ännu i de smala gränderna i Innerstan. Och kommunistpartiet, CPI(M), regerar sedan över 20 år tillbaka tryggt i delstaten Västbengalen där Calcutta är huvudstad, något som återspeglas i graffiti på husfasader över hela stan. Foto: LARS EKLUND

● Tillbaka i Calcutta. Det är tre år sedan jag var här sist och staden har i mycket förändrats, tunnelbanan har revolutionerat kommunikationerna och den liberaliserade ekonomin har inneburit att utländska bolag, med Coca Cola i spetsen, åter etablerat sig, och att det ute i bostadsområdena överallt upprättats hygieniska franchising-butiker som säljer Arambaghs färdiggrillade kycklingar och Monginis kakor och tårtor.

Åter i Calcutta I

Allt fler kör egen motorcykel eller bil – indisk tillverkade Maruti, Tata Sumo och Ambassador eller utländska märken som Ford och Mercedes, vilka numera kan köpas till överkomligt pris sedan skyddstullarna på uppemot 100 procent kraftigt sänkts. Den våldsamt ökande trafiken bidrar därmed till att ytterligare förvärra de redan tidigare gigantiska problemen

med luftföroreningar.

TV som tills för inte så många år sedan var ett nöje förbehållet de rika finns nu i så gott som alla hem, och utbudet består inte längre bara av de dödligt tråkiga sändningarna från det statskontrollerade TV-bolaget Doordarshan. Utvecklingen går explosionsartad, och nu är det kabel eller parabolantenn som gäller, 30-40 kanaler, och all social aktivitet i hemmen kretsar kring TV:n. Så fort man som gäst besöker någons hus sätts TV:n på.

HEMMA ÄR DET dagarna i ända ett evigt zappande mellan hindifilmer på ett otal indiska reklamkanaler, kricket mellan Australien och Sydafrika på sportkanalen, Pop-Eye (Karl-Alfred) på Cartoons Network, nyheter från BBC och CNN eller för den nyfikne t o m möjlighet att spana in TV från Pakistan, Kina och Indonesien! Indiska staten har helt förlorat möjligheten att styra folks tittande, och även Doordarshan har i dagarna tillerkänts autonomi

och innebär en självständigare nyhetsbevakning och mindre av devota hyllningar till de politiker och de partier som för dagen styr landet.

Men förändringarna till trots består Calcuttas charmfulla utstrålning. Vardagslivet i de myllrande basarerna och de stilla gränderna i bostadsområdena bortom de avgasmättade genomfartsgatorna, den absoluta friden som

kan upplevas bland pilgrimer och vanliga flanörer på strandpromenaden längs Ganges, och den för Calcutta så karakteristiska blandningen av gammalt och nytt, fult och vackert, fattigt och rikt, heligt och profant gör att staden fortfarande känns mera mänsklig att leva i än de andra större städerna i Indien.

FÖR BENGALERNA ÄR dessutom addan ett sympatiskt begrepp som man inte kan leva utan. Det är en anspråkslös social samvaro på café efter jobbet eller hemma vid i skymningstid, då man i kretsen av vänner eller familjen diskuterar politik, film och litteratur, skrattar och skojar eller rätt och slätt skvallrar om folk, över många koppar te eller kaffe och därtill indiska piroger, singlar.

Dagen är inte komplett om man inte får sin adda, och det är också det jag saknar mest av allt när jag återvänder till Sverige.

LARS EKLUND

Världens största bokmessa och ett dansdrama

● Vintern har i år varit osedvanligt kall och regnig i Calcutta. Normalt brukar januari månad vara som en behaglig svensk sommar, soligt och cirka 25 grader på dagen. Men i år har vädret inte varit sig likt. Regnet har fallit dagar i sträck, nästan som under sommarens monsunperiod, och en dag steg inte temperaturen till mer än 15 grader, kallt med tanke på att det inte finns värme i husen.

Åter i Calcutta 2

Men kulturlivet har inte påverkats av vädret. Vintersäsongen är traditionellt den tid på året då de kulturella aktiviteter-

na flödar. Ravi Shankar, Ali Akbar Khan och andra ryktbara artister har regelmässigt brukat komma till Calcutta och ge konserter inför fullsatta hus i Calcutta om vintrarna. I år hölls för 20:e året i rad i slutet av januari Dover Lane Music Conference, uppkallad efter den gata i södra Calcutta där man under nästan en vecka genomför konserter som varar hela nätterna igenom, med en lång rad av den indiska klassiska musikens yppersta företrädare, vokalt såväl som framförd på sitar, sarangi, sarod och tabla. Årets mest kända namn var shehnai-mästaren Ustad Bismillah Khan.

OCH DEN 28 JANUARI drog årets

upplaga av den stora bokmässan, Calcutta Book Fair, i gång på Maidan, det jättelika grönområdet mitt inne i Calcuttas centrum. Världens publikmässigt största bokmessa som, till skillnad mot motsvarande europeiska bokmässor, i första hand vänder sig till den litteraturälskande allmänheten, som här ges möjlighet att köpa böcker till förmånligt mässpris. Alla indiska förlag och en lång rad utländska, i synnerhet från England och Frankrike, finns här företrädade och under 11 dagar besöktes årets mäsas, den 23:e i ordningen, av drygt två och en halv miljoner människor.

Besökarrekordet för en enskild dag slogs den 1 februari. Det råkade vara all-

män helgdag, firandet av den i Calcutta synnerligen populära gudinnan Saraswati, konstens, undervisningens och litteraturens speciella skyddsgudinna. Samma dag hölls liksom tidigare år en litterär manifestation i form av demonstrations-tåg från skilda platser i staden, som strålade samman framför bokmässan.

EN KVÄLL BESÖKTE jag konserthuset Kala Mandir på Shakespeare Sarani (Shakespeare-gatan), där den åldrande Amala Shankar gav en av sina numera sällsynta dansföreställningar, med anledning av 25-årsjubileet som manipuridansmästaren Bipin Singhs dansinstitut Manipuri Nartanalaya firar i år. Amala Shankar är änka efter Uday Shankar, den store förnyaren av indisk dans som på 1930-, 40- och 50-talen turnerade jorden runt, också till Sverige. Amala har en danstrupp som för arvet efter Uday Shankar vidare.

En annan kväll tog jag som vanligt tunnelbanan hemifrån Belgachia ner till stan, och steg av på stationen Rabindra Sadan, vars väggar är prydda med målningar och dikter av stadens store son, författaren och allkonstnären Rabindranath Tagore, belönad med Nobelpriset i litteratur 1913. En kort promenad och så kommer man till konserthuset med samma namn som t-banestationen.

Därinne gavs en dubbelkonsert. Först spelade den bengaliske trubaduren Suman Chattopadhyay, som i sina visor till gitarr och synt gisslar dagens missförhållanden, och som är omätligt populär i dagens Calcutta.

Därefter framförde Mamata Shankar Ballett Troupe sitt senaste dansdrama Agni. Den professionella dansgruppen som en stor del av året turnerar runt om i världen och som två gånger varit i Sverige, 1987 och 1990, leds av Chandrodoy Ghosh och Mamata Shankar, den sistnämnda dotter till Uday och Amala Shankar och förutom som danserska känd i Indien också som filmstjärna, bl a i flera av Satyajit Rays filmer.

I logen efter en lyckad föreställning. Mamata Shankar Ballett Troupe förvaltar arvet efter Uday Shankar, den indiska dansens förnyare.

Foto: LARS EKLUND

LARS EKLUND

Filmens Calcutta

”Denna fantastiska kulturstad, som jag älskar intensivt”

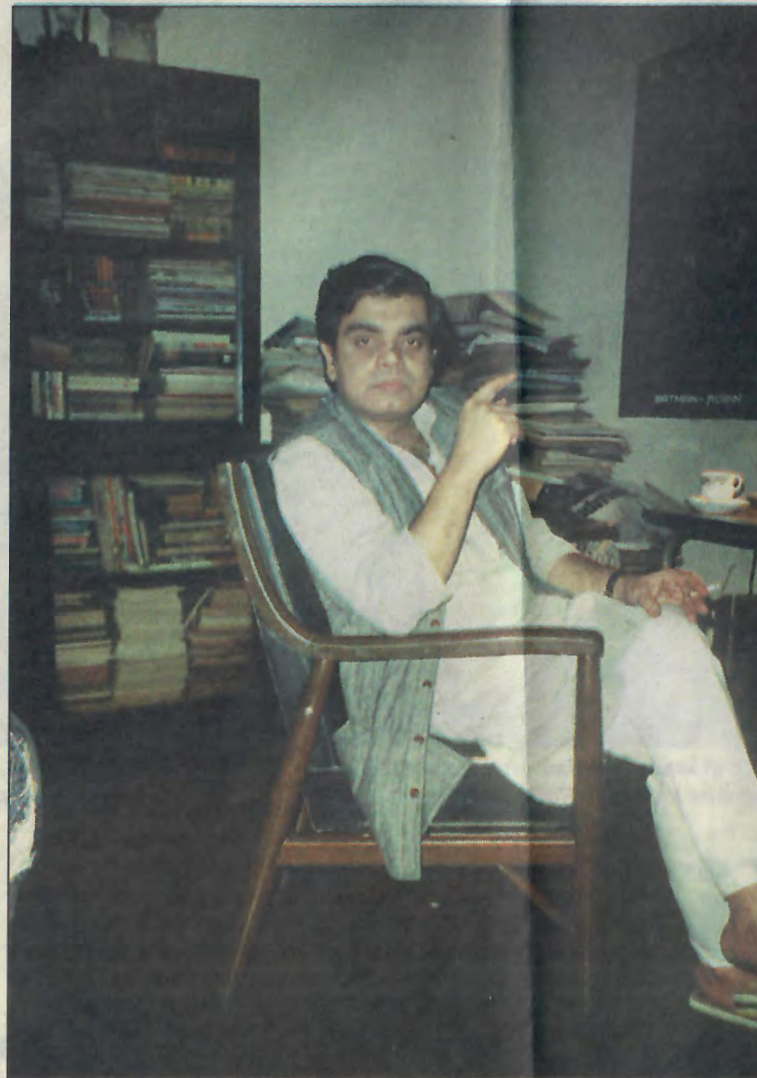
● Alldeles intill Calcuttas stora konserthus Rabindra Sadan ligger konstakademien, Academy of Fine Arts, och i dess hörsal var jag en lördagseftermiddag inbjuden att se på bengalisk teater. Inte jatra, traditionell folkteater som brukar framföras nätterna igenom under de stora hinduiska festivalerna, men väl den europeiska form av teater som sedan 1800-talet är väletablerad i Calcutta.

Åter i Calcutta III

Regissören Alope Deb hade tagit sig an Manoj Mitras pjäs Darpaner Saratshashi, ett känsloladdat historiskt drama som handlar om hur den första kvinnliga teateraktrisen i Indien, en f d prostituerad, år 1872 engagerades för att spela huvudrollen i vad som kom att bli en av de mest berömda bengaliska teaterföreställningarna någonsin, Neel Darpan (om det folkliga upproret mot de brittiska indigoplantageägarna), och det våldsamma motståndet från dåtidens inflytelserika kretsar mot detta oerhörda etikettsbrott att anlita en kvinna för skådespel. Det hela slutade i tragedi, men banade likväl vägen för att teatrarerna öppnades för fler kvinnliga skådespelare.

KONSTAKADEMIN LIGGER omgärdad av andra paradbyggnader. Till höger ligger S:t Pauls-katedralen, och tvärs över gatan ligger Victoria Memorial, det väldiga marmorpalats som britterna lät anlägga i början av 1900-talet för att försöka överglänsa mogulkejsarnas mästerverk, gravmonumentet Taj Mahal i Agra.

Länge sågs Victoria Memorial som en gökunge i Calcutta, en hyllning till den kolonialregim ur vars grepp Indien slapp 1947. Men numera ses palatset som en in-

Filmregisören Sandip Ray i sitt kombinerade arbets- och sällskapsrum på Bishop Lefroy Road i Calcutta.

Foto:
LARS EKLUND

ra samlingar av målningar och skulpturer från kolonialtiden utan också i en ny avdelning en oerhört ambitiöst och väl genomförd stadshistorisk samling som do-

kvarteret bakom konstakademien ackompanjerad av en skrånande kakafoni av kråksång från träden kommer man till en betydligt modernare kulturinstitution,

grafan för seriös film i Calcutta. Under januari månad har man haft en välbesökt festival med nya brittiska filmer, samtidigt som Sandip Rays filmatisering av fadern Satyajit Rays populära detektivhistorier om hjälten Feluda gått för fulla hus. Sandip Ray spelade först in Feludahistorierna för TV som en serie i flera avsnitt, men han har nu klippt ihop dem till en långfilm.

SATYAJIT RAY, INDIENS internationellt mest ryktbara filmregissör, avled 1992 men hans arv förvaltas varmt. På tredje våningen i Nandan är Satyajit Ray-arkivet inrymt och arkivarien Lakshman Ghosh berättar att han har fullt upp med att bistå intresserade cineaster på besök, däribland en hel del svenskar. I montrar kan originalmanus och andra attiraljer från filmproduktionerna studeras, och det ges möjlighet att på video se alla Rays filmer, alltifrån genombrottet med Pather Panchali 1955.

En utomordentlig service, som jag gärna utnyttjar innan jag framåt kvällskvisten tar mig från Nandan de få kvarteren bort till Bishop Lefroy Road och knackar på hemma hos Sandip Ray. Han bor kvar i samma lägenhet som hans pappa flyttade in i på 40-talet innan han började göra film – och han fortfarande arbetade som reklamtecknare på dåtidens främsta annonsbyrå i Indien, D J Keymers. Där han lärdes upp i yrket av min egen svärfar Ananda Munshi, som vid den tiden var Indiens ledande commercial artist.

Tillsammans med andra besökare som också kommit hem till Sandip Ray denna kväll sitter vi i hans kombinerade arbets- och sällskapsrum och dricker te, pratar om årets bokmässa, om kommande filmprojekt, om gemensamma bekanta. Efter några timmar återvänder jag hem till Tala Park i norra Calcutta, med den smidiga